

SAHİBİ

İst. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı

Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Cahid BALTACI

★

IDARE MÜDÜRÜ

Hüseyin ERDEM

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU

Konya: Ali MARAŞLIGİL

Kayseri: İsmail ELİUZ

İzmir: Ali ARSLAN

Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

Hattat - Ressam

Turan SEVGİLİ

★

IDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6

Telf.: 22 46 02 Cağaloğlu — İST.

Haberleşme ve Havale

P.K. 1315 SİRKECİ — İSTANBUL

★

ABONE VE İLÂN

Yıllık 12 sayı 40 TL.

Altı aylık 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere posta ve kurtasiye ücreti eklenir.

Her türlü reklâm ve ilânlar özel tarifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 30

Tarih: 10/4/1973

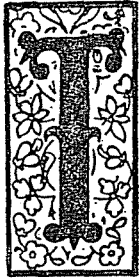
Dizgi — Baskı

İrfan Matbaası — İST.

Edebiyat

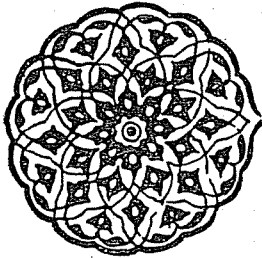
İslâmî Türk Edebiyatında Tevhidler ve Münacâtlar

Dr. Neclâ PEKOLCAY
İst. Yüksek İslâm Enst.
Öğretim Üyesi

EVHİD etme, lûgat mânasiyle, bilindiği üzere, «bir etme, birleştirme» demektir. İslâmî edebiyatta bu kelime «Allahın varlık ve birliğine dâir yazılan parça» mânasını ifâde eder. Bu parçalar, şeklen, manzum ve mensur olarak ayrılmaktadır. Mensur tevhidlere bütün bir eser hâlinde tesâdüf edildiği gibi, bilhassa XIV. ve XV. asır mahsullerinde klişeleşmiş şekiller arzeden mensur mukaddimeler de bu nev'in belli-başlı örneklerini teşkil etmektedir. Diğer taraftan, bir islâmî edebî eserin tevhid ile başlaması kaidede durumunda olurken, divan edebiyatında rastlanan manzum tevhid plânının kısmen dışında bulunan, manzum parçalar, islâmî Türk edebiyatının ilk mahsullerinin başında sık-sık yer almaktadır (bk. msl. *Kutadgu Bilig*, *Atâbetü'l-hakayık* vb.) Umûmiyetle kasîde, mesnevî şeklinde olan manzum tevhidlerin yanında, tercî-i bend, terkîb-i bend, gazel, rubâî, kıt'a v.b. da bulunmaktadır.

Divan edebiyatının birçok unsuru İran edebiyatından edebiyatımıza intikal ederken, tevhid plânının da herhalde oradaki örnekler te'siriyle kurulmuş olduğunu düşünmek herhâlde hatâ değildir. Fakat, Allâhü Taâlânın selbî ve sübûtî sıfatları, Allahın kudretinin kâinattaki tecellîleri, Peygamberimize dâir beyitler (bâzı defa bulunmaktadır), nihâyet münacâtın yer aldığı tevhidlerdeki yapı taşları, inancı kuvvetli, san'at kabiliyeti yüksek şâirlerimizin elleriyle çok sağlam bir şekilde yerleştirilmiş, zamanla sarıntıya uğramamıştır. Dinî heyecânına kendini kaptıran san'atkâr, şüphesiz, Allahın sıfatlarından bahsederken, Allâhü Taâlânın büyüklüğü karşısında ancak aczini belirtmiş, ama hayatın devam edegelen seyri içindeki hâdiselere nisbetle, yine de edebî san'atları gerçekleştirebilmiştir. Yal-

nız, tevhidleri divanlarının başına, şekle uymak gayesiyle yerleştiren şâirlerin elinde tevhid, bilinen gerçekleri tekrardan ibâret kalmıştır.

Münâcât kısmı, bir tevhidde his unsurlarının belirtilerinin en kuvvetli görüldüğü parçadır. Edebî san'atlardan heyecâna merbut olanlarının bu kısımda bol-bol sıralandığı vâkîdir. Müstakil münâcâtlar içinde de çok güzelleri vardır.

Tesavvufî remizlerle divan manzumları iç-içe geçmiş durumdadır. Diğer taraftan, islâm mutasavvıflarının dayandıkları ekseriyet üzere, âyet ve hadîslerdir. Hal böyle olunca, İslâm tasavvufuna müteallik parçaları tek başına mütâlea edemeyiz; fakat, ehl-i sünnetin ve islâm mutasavvıflarının müştereken kabûl ettikleri esasları duyuştaki ayrılık sebebiyle —ki mutasavvıfların Allaha yönelişlerinde aklı ve sırrı muhabbet hâkimdir— tevhidlerin tasavvufî olanlarını ayırdetmek gerekir. Şer'î tevhidlerde tesavvufî tevhidlerdeki ifâdeyi bulamayız.

İslâmî Türk edebiyatının eski mecmualar içindeki münferit örneklerinde Allâhü Taâlânın kudretinden bahseden dörtlükler mevcut:

Köp ıgaç öre turur «Birçok ağaç ayakta durur,»
asırakı mivesi bar «pek azının meyvesi var;»
kamug işler Irabtın erür «bütün işler Allahtandır,»
kulnung ne sakınçı bar «kulun ne düşüncesi var (kulun ne kadar düşünce kudreti olabilir)»

(Prof. Raşid Rahmeti Arat, *Eski Türk Şiiri*, s. 262 v.d.)

İlk bütün eser örneklerinin (msl. *Kutadgu bilig* gibi) başında, tevhid ve münâcâtların yer aldığını görmekteyiz:

Kutadgu bilig'den

Tengri Azze ve Celle ögdüsin ayur:

Bayat atı birle sözüg başladım «Allahadı ile sözü(e) başladım»
törütgen igidgen keçürgen idim «Yaratan, yetiştiren, göçüren sâhibim»
öküş ögdü birle tümen ming senâ «(Ona) çok hamd ve binlerce senâ (olsun)»
Ugan bir Bayatka angar yok fenâ «Allah bir(dir), Allaha fânîlik yok (tur)»
yagız yir yaşıl kök küñ ay birle tün «kara yer, yeşil gök, gün, ay ile geceyi»
törüttü halayık öd ödleğ bu küñ «halkı, zamanı, zamâneyi, bu günü (O) yarattı»
tiledü törüttü bu bolmaş kamug «diledi bütün bu olmuş(ları) yarattı»
bir ök bol tidi boldı k'olmaş kamug «Bir kere "ol" dedi, bütün bu yaratılmış(lar) oldu»
kamug barça munğlug törütülmişü «bütün (varlıklar) ihtiyaçlı yaratılmışı(dır)»
munğı yok idi bir angar yok işi «ihtiyâcı yok sâhip birdir, Ona eş yoktur»
ıy erkliğ Ugan mengü munğsuz Bayat «ey kudretli Allah, ebedî, ihtiyaçtan vâreste İlâh»
yaramaz seningdin adınka bu ad «Senden başkasının adına bu ad yaramaz (lâyık değil)»

.....

Atabetü'l-hakayık'tan:

İlâhî öküş hamd ayur men sanga «Ey Allâhım, ben sana çok hamd ederim»

Senin rahmetinden umar men onga «ben senin rahmetinden hayır umarım»
Senin barlıkınca tanıkluk birür «Senin varlığına şahâdet eder»
cemâd camvar uçgan yürürgen nenge «cansız, canlı, uçan, yürüyen nesne (her şey)»
Senin birlikince delil arkagan «Senin birliğine delil arayan»
bulur bir neng içre deliller minge «her nesne içinde binlerce delil bulur»
yok erdim yarattıng yanga yok kılıp «yok idim yarattın yine yok edip»
ikiñ bar kılursen mukir men munga «tekrar var kılacaksın, ben bunu ikrâr ederim»

Ahmed Yesevî, *Divân-ı Hikmet*'ten:

Münâcât bedergâh-ı Kadi'l-hâcât Celle Celâlühü:

Münâcât eyledi miskin Hâce Ahmed «Mismin Hoca Ahmed Allaha yalvardı»

İlâhî kıl heme bendeng-ni rahmet «ey Allâhım, bütün kullarını bağışla»
garib Ahmed sözi hergiz karımaz «garib Ahmed'in sözü hiçbir zaman eskimez»

eğer yir astıga girse çürümes «eğer yer altına girse çürümez»
yine mensûh bolup ol hor bolmas «yine mensûh olup o hor olmaz»
okugan bendeler bîmâr bolmas «okuyan bendeler hasta olmaz»

(Devamı gelecek sayıda)

Not: 26. sayımızdaki Dr. Neclâ Pekolcay'ın Mevlâna Celâleddin isimli makalesinin ilk satırının ilk kelimesi, «onuncu» olarak dizilmiştir. Doğrusu «önüçüncü» olacaktır. Özür dileyerek düzeltiriz.

GÖRÜNTÜ

*Rüzgârın fash var dam arasında,
 Bir Hüseyini nâme cam arasında,
 Bir Kürdî Hicazkâr çam arasında,
 Bir de neva iki gam arasında;
 Kubbeler, kubbeler gökle yarışın.
 Önü gâib sonu meçhûl bu işin...*

*Bir nesih hat, sıra sıra ovalar,
 Talik bir edâ var yolda ırmakta;
 Kûfi bir kitâbe köyler tarlalar,
 Süliis celi dağlar volkanlar nokta.*

*Âlem satır satır ve beste beste,
 Yazan yed-i kudret hep bir nefeste.*

*Bulut bir kanattır, hafif yumuşak,
 Uçurur ruhumu, uzaktan uzak!..
 Dalga, yay gönlümü beşiğinde yay,
 Al götür zihnimi ufuklara pay.
 Uzan parmak ucum öteye uzan
 Levhanın ardından bir haber getir.
 Varlık hece hece yaratan ozan...
 Yağmur çise çise, kar kepek kepek,
 Güneş kavruk kavruk kendi ateşi,
 Terle alnım terle yorulmak borcum.
 Âlem tabut tabut göğüsler mezar,
 Ölen ve öldüren onda müsavi.
 Akan ve akıtan, ne bu zâr u zâr?..
 Visâl nerde visâl ey hükmü kavi...*

Ali NAR